

Door de ongeneeslijke ziekte die deze historicus teisterde, was zijn geest het laatste wat hem restte. De kwalen van onze tijd, vond hij, komen er doordat wij het verleden zijn vergeten. We kennen de waarden van de sociale democratie niet meer. Tot op zijn doodsbed hield Judt een pleidooi voor de verworvenheden van de Europese geschiedenis.

De moed van zijn overtuiging

VAN ONZE REDACTEUR

MARC REYNEBEAU

BRUSSEL | Over zijn ziekte zei de Brits-Amerikaanse historicus Tony Judt dat men zich die het best kon voorstellen als: opgesloten zitten, zonder uitzicht op vervroegde vrijlating, in een gevangenis die elke dag tien centimeter kleiner wordt. Vrijdag heeft de ziekte Judt helemaal verstikt. Naar verluidt had hij toch nog net de tijd om een laatste boek af te werken.

Dat hem niet veel tijd meer restte, besefte Judt sinds in het najaar van 2008 bij hem amyotrofische laterale sclerose (ALS) werd gediagnosticeerd. Door deze zeldzame en ongeneeslijke ziekte raken geleidelijk alle spieren verlamd. Maar het brein en het bewustzijn blijven intact, wat de patiënt reduceert tot – zoals Judt het zei – ‘een hoopje dode spieren dat denkt’.

Alleen wie er niet aan lijdt, kan in zo'nultieme confrontatie met zichzelf een intellectueel voordeel zien. Het blijft een bittere ironie dat voor de man die een prototype is van een onafhankelijke geest, het nadenken de laatste activiteit was die hem restte.

Engagement

Tony Judt werd geboren in Londen in 1948 uit een moeder met Russische roots en een vader van Belgisch-Litouwse afkomst, beiden seculiere joden. Hij studeerde geschiedenis in Cambridge en Parijs, maar bouwde zijn academische carrière vooral uit in de Verenigde Staten, aan de universiteit van New York, waar hij Europese geschiedenis doceerde.

Zijn achtergrond dreef hem al vroeg in het linkse engagement, al nam hij snel afscheid van zowel het marxisme als het zionisme. Dogma's zag hij als een hinder voor elke onafhankelijk denker met een hoge opvatting over de maatschappelijke taak van intellectuelen. Die kritische ingesteldheid bezorgde hem niet altijd vrienden. In de laatste jaren van zijn leven botste hij herhaaldelijk op de limieten in het publieke debat over het Midden-Oosten. Zijn kritiek op Israël vergemakkelijkte bepaald niet zijn academische werk.

Herhaaldelijk bekritiseerde Judt met name progressieven, zowel nu als in het verleden, die uit partijdigheid of ideologische verblinding tekortschoten in de moed van hun overtuiging. Dat deed hij het uitvoe-

Tony Judt: een onmodieus pleidooi voor de sociaaldemocratie. © epa

rigst in zijn boek *Reappraisals* (2008, vertaald als *De vergeten twintigste eeuw*). Volgens hem verkiest het heden het om de geschiedenis te vergeten of te mythologiseren, waardoor het ook het inzicht verliest in de complexiteit die het resultaat is van die historische groei. Dat verklaart dan rampen als de oorlog in Irak of de ravages die de vrijemarktideologie aanricht.

Daar tegenover stelt Judt de sociaaldemocratie en vooral de zin voor het collectieve. Het model daarvan staat te lezen in zijn meest bekende boek, *Postwar* (2005, vertaald als *Na de oorlog*), over hoe een breed gedragen, maar uiteindelijk ontspoord project Europa na 1945 deed herrijzen uit het puin van de oorlog en de verdeeldheid van de Koude Oorlog.

Zijn laatst gepubliceerde boek *Ill fares the land* (2010, vertaald als *Het land is moe*)

‘België leert dat een land ook te weinig staat kan hebben’

stelt die ‘vergeten’ sociaaldemocratie en de waarden van sociale solidariteit voor als het alternatief voor wat nu bestaat, een samenleving van ‘geïsoleerde individuen, gevangen in een wanhopige race om zichzelf te verheffen boven alle anderen’.

Daarbij pleit Judt ook voor de tegenwoordig zo verguisde staat. Onder meer de recente Belgische geschiedenis van schandalen en nationalistisch opbod inspireerde hem daarvoor. ‘Aan het eind van de twintigste eeuw weten we dat je te veel staat kunt hebben’, zo besloot hij, ‘maar België kan ons eraan herinneren dat je er ook te weinig kunt hebben.’

Intellectuelen als historici moeten zulke, eventueel onprettige waarheden vertellen, vond Judt. Moet de historicus zo nodig de feestjes verbodden? Judt was liever ‘controverseeel’ dan modieus. ‘Een goed georganiseerde samenleving’, aldus Judt, ‘is er een waarin we collectief de waarheid over onszelf kennen, niet een waarin we onszelf prettige leugens wijsmaken.’